

VIKTORIJA ŠEINA

Maironio kanonizacijos dinamika XX a. I pusės lietuvių literatūros kritikoje

Anotacija: Straipsnyje nagrinėjama XX a. I pusės Maironio kūrybos kritinės recepcijos įtaka šio rašytojo kanonizacijos procesui. Tiriama, kokie tekstiniai ir užtekstiniai veiksniai lėmė, kad nagrinėjamu laikotarpiu Maironis užėmė centrinę poziciją nacionalinės literatūros kanone. Pirmoje straipsnio dalyje analizuojama Maironio kanoninės pozicijos steigtis ir poeto kūrybos reikšminio kanono susiformavimas ankstyvojoje kritikoje (iki 1918). Antroje dalyje tiriama XX a. 2–3-iojo dešimtmečių Maironio kanoninės pozicijos dinamika: tuo pat metu, kai modernistų grupei priklausantys kritikai dėjo pastangas dekanonizuoti Maironį ir jis palaipsniui prarado anksčiau įgytą poziciją aktualiajame kanone, vyresnės kartos kritikų ir bendražygių pastangomis, taip pat besiformuojančio lietuvių literatūros mokslo ir mokyklinės lietuvių literatūros programos dėka Maironis kaip tautinio atgimimo dainius įsitvirtino ilgalaikiame reprezentaciniame kanone, tapo centre jo figūra.

Raktažodžiai: Maironis, kritinė recepcija, literatūrinis kanonas.

Įvadas

Apie kritinę Maironio kūrybos recepciją pradėta rašyti dar XX a. 4-ajame dešimtmetyje. Po poeto mirties 1932 m. pasirodžiusiose nekrologinėse publikacijose buvo priekaištingai minimi velionį skaudinę jaunosios kartos kritikų „išpuoliai“ prieš nacionalinį klasiką XX a. 2–3-iojo dešimtmečių periodikoje. Jie ne sykį minėti ir vėliau, išėivijoje ir sovietinėje Lietuvoje, apie Maironį rašiusių autorių tekstuose: atsiminimuose, kritikoje, literatūros mokslo darbuose. Nuosekliai Maironio kritinės recepcijos raidą ėmėsi nagrinėti Vanda Zaborskaitė¹. Naujomis

1 Vanda Zaborskaitė, „Maironio vertinimas literatūros moksle ir kritikoje“, in: Vanda Zaborskaitė, *Maironis*, antrasis leidimas, Vilnius: Vaga, 1987, p. 414–426.

ižvalgomis ir posovietinio laikotarpio kritikos tekstų įtraukimu Zaborskaitės tyrimus papildė Tomo Andriukonio įvadinis straipsnis Maironio kritinės recepcijos (1895–2010) rinktinėje². Šia publikacija įsijungiama į Maironio kritinės recepcijos istorijos tyrimus, pasirinkus specifinį – literatūrinės kanonizacijos – aspektą. Per pastaruosius keletą metų pasirodė pora specialiai šiam aspektui skirtų maironistikos publikacijų: Aistės Kučinskienės straipsnis „Ankstyvasis Maironis literatūros lauke: įsišventinimas, kanonizavimas, pozicijų užėmimas“³ ir Ramutės Dragenytės „Maironio monumentalumas lietuvių literatūros istorijose“⁴. Iš minėtų maironistinių tyrimų šis straipsnis išsiskiria literatūros sociologijos išplėtotos kanono tyrimų metodologinės prieigos taikymu.

Vakarų Europoje ir JAV literatūrinio kanono tyrimai intensyviausiai plėtoti XX a. 9–10-ajame dešimtmetyje ir tebėra aktyvūs iki šiol. Stiprų impulsą jiems suteikė pokolonializmo, lyčių studijų ir neomarksizmo atstovai, iniciavę diskusiją dėl nepakankamo tam tikrų socialinių grupių (moterų, taip pat rasinių, etninių mažumų, žemesniųjų socialinių sluoksnių) atstovavimo literatūros kanone. XX a. pabaigoje Vakarų literatūrologijoje prasidėjo teorinis ginčas tarp teigiančiųjų, kad kanonas formuojamas atsižvelgiant į objektyvius estetinius kriterijus, ir jiems oponuojančiųjų, esą kanonas yra socialinio susitarimo reikalas ir todėl yra nuolat perrašomas. Metodologiniu požiūriu produktyviausi šiuo metu yra literatūros kanono tyrimai, genetiškai susiję su prancūziškąja kultūros sociologijos tradicija ir konkrečiai su Pierre'o Bourdieu literatūros lauko teorija, kuri suteikia įrankius išsamiai nagrinėti sąsajas tarp specifinių literatūros lauko ir platesnių nacionalinių, klasinių, grupinių interesų. Būtent šia literatūros sociologijos metodologine prieiga ir, konkrečiai, vokiečių kanono tyrinėtojų darbais remiamasi ir šioje publikacijoje. Vokietijoje, kurioje nuo seno yra stipri literatūros sociologijos mokykla, nuo XX a. 10-ojo dešimtmečio intensyviai tiriama įvairūs literatūrinio kanono aspektai. Svarbiausiais, autoritetingiausiais vokiečių kanono teoretikais laikytini Hermannas Korte, Renate von Heydebrand, Simone Winko – jų darbais daugiausia remtasi ir formuojant šio tyrimo metodologinę poziciją.

2 Tomas Andriukonis, „Įvadas“, in: *Apie Maironį: Maironio kritinės recepcijos rinktinė (1895–2010)*, sudarė Tomas Andriukonis, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, p. 11–46.

3 *Eina garsas: Nauji Maironio skaitymai*, sudarė Manfredas Žvirgždas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014, p. 250–265.

4 *Ibid.*, p. 266–288.

Maironio ir jo kūrybos kanonizavimas šiame tyrime suvokiamas kaip skaitymo, reikšmės suteikimo ir vertinimo procesų rezultatas, kuriame kompleksiskai veikia tiek individualūs, tiek instituciniai faktoriai⁵. Priėmus pamatinę literatūros sociologijos nuostatą, kad konkretaus autoriaus ar teksto pozicija kanone yra socialinio kultūrinio atrankos proceso rezultatas, esminiu tyrimo uždaviniu tampa nustatyti, kokie atrankos ir komunikacijos veiksniai bei sąlygos lėmė Maironio kūrybos kanonizaciją XX a. I pusės literatūros kritikoje.

Skirtingai nei religinis arba teisinis kanonas, suprantami kaip instituciškai fiksuotas tekstų rinkinys, literatūrinis kanonas yra atviras ir lankstus tekstų korpusas, kuris atlieka kultūrinės informacijos saugyklos (angl. *storage location*) funkciją ir kartu yra viena iš šios informacijos perdavimo tolesnėms kartoms strategijų⁶. Idealiu atveju kanonas turėtų veikti kaip bendruomenę telkianti kultūrinė atmintis ir etinis bei estetinis kolektyvinės tapatybės modelis⁷. Kaip išbaigtas sąrašas literatūrinis kanonas niekur ir niekada neegzistuoja, jis tegali būti analitiniu būdu rekonstruotas tam tikro laiko kultūroje iš daugybės kanono formavimo praktikų kaip jų veiklos rezultatas. Ši išvestinį korpusą autorių ir kūrinių, kuriems nepriklausomai nuo jų populiarumo toje konkrečioje bendruomenėje yra priskiriama vertė, von Heydebrand įvardija reprezentacinio ilgalaikio kanono terminu, taip atskirdama nuo kitų kanono rūšių. Antai mokiniam skaityti privalomų kūrinių sąrašai lemia mokyklinį kanoną, literatūros kritika formuoja vadinamąjį aktualųjį, arba dabarties, kanoną. Visgi analizuojamu laikotarpiu lietuvių literatūros mokslui kaip disciplinai dar tik formuojantis, kritika iš dalies pavadavo akademinį diskursą, kuris turi didelę įtaką reprezentacinio kanono struktūrai.

Straipsnio ribos nesuteikia galimybės aprėpti visų konkretaus laikotarpio Maironio kanonizacijos instancijų, t. y. institucijų, kurios dalyvauja kanoninių tekstų atrankos ir perdavimo kitoms kartoms procese ir daro įtaką literatūrinio

5 Hermann Korte, „Meine Leserei war maßlos“: *Literaturkanon und Lebenswelt in Autobiographien seit 1800*, Göttingen: Wallstein, 2007, p. 12.

6 Ilonka Zimmer, *Umland im Kanon: Studien zur Praxis literarischer Kanonisierung im 19. und 20. Jahrhundert*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 2009, p. 34–37.

7 Renate von Heydebrand, „KANON MACHT KULTUR – Versuch einer Zusammenfassung“, in: *KANON MACHT KULTUR: Theoretische, historische und soziale Aspekte ästhetischer Kanonbildung*, hrsg. von Renate von Heydebrand, Stuttgart, Weimar: Metzler, 1998, p. 622.

kanono formavimui⁸. Mokyklinė ar universitetinė literatūros dėstymo programa, vadovėliai ir chrestomatijos, literatūros kritika, teatro repertuaras, knygų rinka, įamžinimo kultūra ir kitos kanonizacijos instancijos gali plėtoti skirtingo masto, tarpusavyje nesuderintas kanonizacines praktikas⁹. Todėl ši, kritinę Maironio recepciją analizuojanti, publikacija nepretenduoja į visuminio XX a. I pusėje vykusio Maironio kanonizacijos proceso rekonstrukciją.

Von Heydebrand išskyrė tris kanono į(si)tvirtinimo etapus. Pirmiausia kultūrinis elitas steigia kanoną kaip normatyvinių verčių sistemą, t. y. atrenka tekstų korpusą, kuriam kolektyvinio intencionalumo būdu (pasitelkdamas daugumos nuomonę ir autoriteto galią) sukuria reikšmingumo, svarbos tradicijai vertę. Vis dėlto tam, kad ši normatyvinė sistema būtų paskleista plačiosiose masėse, ji turi pereiti į antrąją pakopą – švietimo institucijų vykdomą pedagoginę kanono socializaciją¹⁰. Tačiau nei kanono kaip normos suformulavimas, nei jo sklaida per švietimo sistemą negarantuoja automatinio kanono įsigaliojimo konkrečioje visuomenėje. Trečioji kanono įtvirtinimo pakopa yra pripažinimas: kanonas pajėgus išplėtoti savo kultūrinę galią tik tada, kai konkrečios visuomenės nariai pri(si)ima ir aktyviai perduoda iš kartos į kartą kultūrinio elito suformuotą literatūrinių verčių sistemą¹¹.

Kanonizavimo procesas neturėtų būti įsivaizduojamas kaip tolydi vertės suteikimo eiga, bet veikiau kaip pertrūkių dinamikos kreivė. Sykį teksto įgytas kanoniškumo statusas nėra patvarus: tekstui priskiriama reikšmė ir vertė kinta, dekanonizavimo procese ji gali būti paneigta, lygiai kaip rekanonizacijos procese priskirta iš naujo¹². Literatūrinės kanonizacijos dinamikos procesams suvokti svarbi yra reikšminio kanono (vok. *Deutungskanon*) rekonstrukcija. Šia sąvoka apibūrinami kanoniniai teksto suvokimo būdai ir kriterijai, pagal kuriuos yra interpretuojami ir vertinami atitinkamu laikotarpiu kanonui priskiriami tekstai. Konkretaus teksto fiksuotų reikšmių suma užtikrina vyraujančią teksto ir autoriaus supratimą ir šitaip kanonizavimo procese atlieka stabilizuojančią funkciją. Konkretaus teksto kanoniškumo rangas priklauso nuo to, su

8 Hermann Korte, „K wie Kanon und Kultur: Kleines Kanonglossar in 25 Stichwörtern“, in: *Literarische Kanonbildung*, hrsg. von Heinz Ludwig Arnold, München:Text+Kritik, 2002, p. 31.

9 Ilonka Zimmer, *op. cit.*, p. 36.

10 Renate von Heydebrand, *op. cit.*, p. 615.

11 *Ibid.*, p. 621.

12 Ilonka Zimmer, *op. cit.*, p. 36.

kokiais reikšmių kontekstais jį įmanu sieti ir kiek jis yra lankstus interpretacijos požiūriu¹³.

Maironio kritinė recepcija šiame tyrime analizuojama siekiant nustatyti, kojomis tekstinėmis savybėmis ir užtekstiniais veiksniais buvo grindžiama Maironio pozicija nacionaliniame kanone, kokią įtaką kintančios literatūros lauko sąlygos, konkuruojančių literatūrinių grupių *kanonų kovos* ir Maironio kūrybos reikšminis kanonas turėjo poeto kūrybos kanonizacijos dinamikai.

Maironio kanoninės pozicijos steigtis literatūros kritikoje (iki 1918)

Žvelgiant chronologiškai, kanoninį Maironio kūrybos statusą pirmiausia sukūrė literatūros kritika. Lietuvių periodikoje ir privačioje literatū korespondencijoje XX a. 1-ąjį dešimtmetį vykusį Maironio (savi)kanonizacijos procesą tyrusi Aistė Kučinskienė priėjo išvadą, kad Maironio kaip klasiko sankcionavimas įvyko dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą¹⁴. Visiškai pritariant tokiai nuomonei, galima būtų nebent pridurti, kad greita ir sėkminga Maironio kanonizacija XX a. pradžioje lietuvių periodikoje vyko sinchroniškai su literatūros kaip tradiciją steigiančios pagrindinės to meto lietuvių kultūros medijos sėkmės istorija. Šiuo laikotarpiu literatūrinio kanono formavimas tapo kultūrinio, kolektyvinio ir nacionalinio tapatumo praktika ir išraiška vienu metu¹⁵. Aiškinantis ankstyvos Maironio kanonizacijos veiksnius, svarbu atrodytų minėti Maironio populiarumo piko ir lietuvių literatūros istorijos konstravimo, taigi ir kanono steigimo, vienalaikiškumą. Tuo pat metu, kai Maironio *Pavasario balsus* ir *Tarp skausmų į garbę (Jau-nąją Lietuvą)* noriai skaitė, deklamavo, dainavo ar bent klausėsi atliekamus balsu tautiniam atgimimui prijaučiantys lietuvių inteligentai, studentai ir gimnazistai, buvo rašomos ir pirmosios – Jono Šliūpo, Juozo Gabrio, Sofijos Čiurlionienės ir paties Maironio – lietuvių literatūros istorijos.

13 *Ibid.*, p. 38.

14 Aistė Kučinskienė, „Ankstyvasis Maironis literatūros lauke: įsišventinimas, kanonizavimas, pozicijų užėmimas“, in: *Eina garsas: Nauji Maironio skaitymai*, p. 250–265.

15 Apie analogiškus XIX a. pradžios vokiečių kultūros procesus rašo Ilonka Zimmer, *op. cit.*, p. 33.

Maironis jau XX a. pradžioje vertintas kaip vienas iškiliausių lietuvių poetinės tradicijos atstovų. Dar 1906 m. *Vilniaus žiniose* paskelbtame straipsnyje Sofija Čiurlionienė įrašė Maironį į nacionalinį kanoną: „Noriu čia kalbėt apie Vienužį, Vaičaitį ir Maironį, tris ‚mūsuosius‘, kurių vardai skambės Lietuvoj ilgiau negu gyvenimas vienos ar dviejų kartų; tai jau vardai taps užrašyti ne vien lietuviškos literatūros istorijoje, bet žodžiai jų dainų gyvuos tautoje.“¹⁶ Kas lėmė, kad jau netrukus Maironio kanoninė pozicija pakito nuo „vieno iš mūsų klasikų“ iki svarbiausio tautinio poeto statuso? Į šį klausimą tikimasi bent iš dalies atsakyti tiriant ankstyvąją Maironio kritiką.

Nors Čiurlionienė Maironio kūryboje labiausiai vertino intymiąją, gamtos lyriką¹⁷, 1914 m. straipsnyje *Vairo* žurnale ji pripažino, kad „Maironis mylimas ne už tą savo poezijos švelnumą: juo didžiuojamasi kaipo tautinės kovojančios energijos reiškėju, jo tad žadinančius obalsius deda jaunimas ant savo vėluvų“¹⁸. Tad jau ankstyvuojau Maironio kanonizacijos laikotarpiu, iki Pirmojo pasaulinio karo, literatūros kritikoje išryškėjo Maironio kūrybos dvilypio vertinimo tendencija: viena vertus, Čiurlionienė¹⁹ ir Balys Sruoga²⁰ (o tarpukariu jiems atitarė Juozas Tumas-Vaižgantas, Adomas Jakštas-Aleksandras Dambrauskas, Vincas Mykolaitis-Putinas) stipriausia Maironio kūrybos dalimi laikė kontempliacinę intymiąją lyriką, kita vertus, jie pripažino, kad Maironis populiariu poetu tapo savo patriotinių eilių dėka. Lemtingo visuomeninės Maironio poezijos poveikio tautiniam atgimimui aspektas *kaip esminis poeto kūrybos vertinimo kriterijus* ryškiausiai formuluotas su literatūros mokslu nesusijusių lietuvių spaudos darbuotojų publikacijose – būtent jis uždavė toną Maironio kanonizacijai XX a. I pusės Lietuvoje. Todėl šiems kritiniams tekstams – kurie dėl profesionalumo stoko iki

16 Sofija Čiurlionienė, „Vienužis – Maironis – Vaičaitis“, in: Sofija Čiurlionienė, *Raštai*, t. 4: Straipsniai, studijos, esė, Vilnius: Vaga, 1998, p. 7.

17 „Lyrikoj, ir tai gamtos lyrikoj, turėjo savo talentui pamato ir išėjimo ieškoti.“ (*Ibid.*, p. 11)

18 Sofija Čiurlionienė, „Maironies kanklių stygos“, in: Sofija Čiurlionienė, *op.cit.*, p. 338.

19 Čiurlionienė formuoja vidinį Maironio kūrybos kanoną į aukščiausią poziciją išskeldama gamtos lyriką: „Na, ir abelnai Maironis jaučia tas virpančias pasaulio gyvasties stygas ir kartais savo atjautimais žvaigždžių pasiekia, su medžiais kalba ir krūtinėję žmogaus atbalsius randa. Ir tada poezija jo išskyla aukščiausiai. Pilniausias tos lyrikos gamtos išreiškimas – tai eilės ‚Vakaras ant ežero Keturių kantonų‘, nieko atimti – nieko pridėti, tai vienos gražesnių lietuviškų eilių. Eina dar toliau, poezija čia Maironio išskyla lig aukštybių Krymo Mickevičiaus sonetų...“ (Sofija Čiurlionienė, „Vienužis – Maironis – Vaičaitis“, p. 10–11.)

20 Balys Sruoga, „Maironis (Kun. Prelatas Jonas Maculevičius) 1888–1913“, *Aušrinė*, Nr. 28, 1913, p. 199–200.

šiول retai ar visai nepakliūdavo į maironistikos akiratį – šiame skyriuje bus skirtas didžiausias dėmesys.

Populiarumą bei centrinę vietą nacionaliniame kanone Maironiui pelniusi jo kūrybos novatoriškumą Pranas Vilūnas 1909 m. *Viltyje* aiškino šio poeto eilių *patriotiniu įkarščiu*, kuriuo esą ligi tol nepasižymėjo nė vienas lietuvių rašytojas²¹. Kas kūrė pranašiską Maironio balso galią, kuri visą XX a. I pusę (ir ypač po Maironio mirties) buvo pateikiama kaip esminis Maironio kūrybos reikšmingumo, jos vertės argumentas? Vilūno minimas Maironio eilių įkarštis sietinas ne tik su patriotinės veiklos programa (ją dėstė daugelis tautinio atgimimo veikėjų, įskaitant literatus), bet ir su *nauju emociniu turiniu*. Būtent jo dėka Maironio kūryba gebėjo ligi ašarų sujaudinti į lietuviškuosius vakarus susirinkusius darbininkus ir valstiečius²², sukresti ligi tol lietuvybei abejingus inteligentus²³. Pasak Juozo Girdzijausko, didžiausiu Maironio laimėjimu laikytinas jo poezijoje, lyginant su ankstesnių XIX a. lietuvių poetų kūryba, pastebimai išaugęs vidinis dramatismas. „Emocijų kilimas ir slūgimas, jų subtilūs vingiai ir prieštaravimai, antitetiški minties sugretinimai – visa tai galėjo rasti gyvą atgarsį skaitytojo sąmonėje tik tuo atveju, kai emocija betarpiškai atsispindėdavo kalbos intonacijoje,

21 Lygindamas Maironį su Kristijonu Donelaičiu, Antanu Baranausku, Antanu Vienažindžiu, Vilūnas teigia, esą „[a]nų dainių dainos buvo, taip sakant, pasyviškas dejavimas, ramus išsiliejimas jų sielos. Jomis mes gerėjamės, prijauciam jų balsams, bet jos taip karštai nežadina prie darbo ir tėvynės meilės, taip nesujudina mūsų sielos, kaip Maironio dainos. Pastarosios savo dvasios jėga mus varyte varo prie darbo, žadina iš miego nutautusius lietuvius, drąsiai aukštai kelia prakilnių idėjų vėliavą, parodo ištraukdamas iš senovės, lietuvių brangumynus; jos tai verkia, tai vaitoja, tai prašvinta viltimi; tų dainų balsai, lyg pavasario saulė, gaivina suvytusią Lietuvos dvasią, kviečia į naują pavasario darbą. [...] Žodžiu sakant, savo dainomis Maironis sukelia mūsų visuomenės gyvenimui tinkamus, gyvus klausimus, *šaukia pranašo balsu*...“ [išskirta mano – VŠ] P. V. [Pranas Vilūnas], „Lietuvių dainius Maironis“, *Viltis*, 1909 07 08, Nr. 77, p. 2–3.

22 Aktoriaus Vlado Sipaičio (g. 1904 m.) atmintyje išliko apytikriai 1909 m. scena: „Studentų šelpimo draugija ruošia prie Maskvos gegužinę. [...] Susirinko šimtas su viršum lietuvių inteligentų, studentų, darbininkų, tarnaujančių. [...] Jaunuomenė dainuoja, deklamuoja eiles, o seniai klausu ir... verkia. [...] tai poeto Maironio žodžiai apie Lietuvą ir dainos, jo eilėraščiųais sukurtos...“ (*Literatūra ir kalba*, t. 21: *Maironis*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 652.) Stasys Santvaras (g. 1902) iš vaikystės atsiminė Juozo Naujalo ir Česlovo Sasnausko sukomponuotų Maironio dainų poveikį į lietuviškąjį vakarą viename Belvederio kluonuų susirinkusiems apylinkių kaimiečiams: „Tų dainų beklausydamai, žmonės pradėjo verkti, balsu raudoti.“ (*Ibid.*, p. 673.)

23 Tarpukariu publikuotuose tautinio atgimimo laikų atsiminimuose tai yra paliudijęs Juozas Tumas-Vaižgantas, Ona Pleirytė-Puidienė, Vincas Mykolaitis-Putinas, Stasys Santvaras ir kt. amžininkai.

kai meninė išraiška sutapdavo su psichologine tiesa.“²⁴ Taigi net ir iškeliant ideologinę Maironio kūrybos vertę jos kanoninei pozicijai pagrįsti, XX a. pradžios literatūros kritikoje turėta omenyje ne tik visuomeninė programa, bet ir emocišnis meninio jos įforminimo įtaigumas.

Minėta Vilūno publikacija *Viltyje* svarbi kanonizacijos ištakų paieškoms dar ir tuo, kad Maironio kaip iškiliausio lietuvių poeto pozicija kanone čia grindžiama visą bendruomenę, nepriklausomai nuo jos narių socialinės padėties ir ideologinių įsitikinimų, *telkiančia funkcija*²⁵. Maironio kūryboje perteikiama tautinio atgimimo programa ir siūlomas LDK paveldo „natūralizavimo“ būdas veikė kaip bendruomenę telkiantis tautinės tapatybės ir kultūrinės atminties generatorius, o skaidri, poetinės kalbos lengvumo, paprastumo įspūdį kurianti Maironio stilistika buvo priimtina ne tik išlavėjusio estetinio skonio inteligentijai, bet ir neišsilavinusiai valstietijai. Maironis sąmoningai kūrė sklaidos medijų prasme lanksčius eilėraščius: jie puikiai tiko tiek viešai deklamacijai, tiek choriniam ar individualiam dainavimui – XX a. pradžios lietuvių bendruomenės itin pamėgtoms meno formoms. Visgi svarbiausia integracinę funkciją atlikti įgalinusia Maironio kūrybos savybe reikėtų laikyti tai, kad jo lyrika (skirtingai nei epiniai kūriniai) neštrino tuo metu išryškėjusių katalikiškojo ir „pirmeiviškojo“ tautinio atgimimo sparnų ideologinio konflikto, o atvirksčiai – sudarė kultūrinę terpę, kurioje abi šios stovyklos galėjo susijungti savo estetinių ir patriotinių vertybių bendrumo pagrindu. Bendruomenę konsoliduojantis Maironio kūrybos pobūdis akcentuotas visą ankstyvąjį jo kanonizacijos laikotarpį, t. y. iki 1918 m. Jį pripažino ir katalikiškojo sparno autoriai, ir liberaliosios ar net kairiosios tautinio atgimimo stovyklos atstovai. Antai Gabrielė Petkevičaitė 1913 m. *Lietuvos žiniuose* rašė, kad „[v]isiems lietuviams be išėmimo Maironio veikalai yra brangūs, kaipo tautos dvasios žadintojo, ypač kadangi juose nematyti klierikalo–kovotojo“²⁶.

24 Juozas Girdzijauskas, *Lietuvių eilėdara: Silabinės-toninės sistemos susiformavimas*, Vilnius: Vaga, 1966, p. 206–207.

25 „Kaip rusų raštijoje dainiu Puškinas, lenkų – Mickevičius aukščiausiai stovi tarp daugelio kitų, taip lietuvių viršiausius dainius lig šiol yra Maironis. Tai pripažįsta mūsų visuomenė ir kritikai, vieni viešai, kiti slapčiomis; *pripažįsta net kritikai priešingos dvasios*. Šiandien daug Maironio dainų pasidarė labai populiariškos. Jas dainuoja mūsų mergaitės ir berniukai po sodžius, jas dažnai deklamuoja spektakliuose, susirinkimuose, jų žodžius mūsų muzikai–artistai ima komponuodami gražius muzikinius savo veikalus.“ [išskirta mano – VŠ] (P. V., *op. cit.*, p. 2.)

26 G. P. [Gabrielė Petkevičaitė], „Maironis: 1888–1913“, *Lietuvos žinios*, 1913 12 12, Nr. 147, p. 2. Maironio poezijos atliktą bendruomenės telkimo funkciją liudija ir liberalios krypties

Svarbu pabrėžti, kad konsolidacinė galia kritikų buvo priskirta ne visam Maironio kūrybos korpusui, o tik *Pavasario balsams*, t. y. nelietė jo libreto ir poemų, kurios kairiosios krypties kritikų vertintos itin neigiamai²⁷. Nuo pačios pirmosios Maironio poezijos recenzijos – Stasio Matulaičio publikacijos *Varpe* 1898 m. – matyti, kad net ir kairioji lietuvių inteligentija, negailestingai kritikuojusi klerikališką libreto *Kame išganymas* tendencingumą, pripažino visuomeninių Maironio eilių vertę, būtent *eilėraščių* Maironis tapo „simpatiškas ir brangus, nes pilnas energijos ir aukštų, prakilnių idealų“²⁸.

Greta bendruomenę konsoliduojančios, kitą kanonizacijos prielaidoms itin svarbią Maironio kūrybos funkciją – *bendruomenės veiksmų orientavimą* – 1913 m. nurodė kunigas ir istorikas Antanas Alekna. Pasak vokiečių literatūrologės Simone Winko, kanonizuojami tie tekstai, kurie koduoja aiškias žinių, estetinių normų, moralės sampratos ir elgesio taisyklių formas, į kurias galėtų orientuotis grupės arba bendruomenės nariai²⁹. Alekna savo redaguojamame *Vienybės* žurnale kaip tik ir teigia, kad

[p]alaidas, kad ir didelis žmonių būrys nedaro dar tvirtos tautos. Tauta tuo labiau kyla, kuo labiau ji ima suprasti savo bendrus tikslus, išmoksta išvieno darbuoties. Tuos aukštuosius tikslus rodo tautai šviesieji jos sūnūs, mokantieji įskelti jos širdyje tėvynės meilės ugnį. Vieną tokių savo sūnų Lietuva mini šįmet, susilaukusi jo 25 metų darbo sukaktuvių.³⁰

To paties jubiliejinio Maironio pagerbimo kontekste 1913 m.³¹ pasirodė ir kunigo Jurgio Narjausko publikacija *Šaltinyje*, kuriame įvardytas dar vienas

---

(nuo 1919 m. socialistinės) moksleivijos mėnraščiui *Aušrinė* epigrafu pasirinktas ketureilis iš Maironio eilėraščio „Užtraukime naują giesmę“. Jis buvo spausdinamas greta leidinio pavadinimo nuo 1910 iki 1920 m.

27 Plačiau apie tai žr. Tomas Andriukonis, *op. cit.*, p. 18–20.

28 S. [Stasys Matulaitis], „Peržvalga raštų: „Pavasario balsai““, *Varpas*, 1898, Nr. 1, p. 11.

29 Simone Winko, „Literarische Wertung und Kanonbildung“, in: *Grundzüge der Literaturwissenschaft*, hrsg. von Heinz Ludwig Arnold, Heinrich Detering, 4 Aufl., München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2001, p. 597.

30 A. Kurietis [Antanas Alekna], „Maironis: 1888–1913“, *Vienybė*, 1913, Nr. 45, p. 707.

31 Pasak Andriukonio, nėra iki galo aišku, kodėl minint Maironio kūrybinės veiklos sukaktį atskaitos tašku pasirinkti būtent 1888 m., juk Maironio tekstų buvo publikuota ir anksčiau. Nors jubiliejinėse publikacijose toks apsisprendimas nėra kaip nors pagrįžiamas, Andriukonis daro prielaidą, kad kūrybinei sukakčiai pasirinkta 1888 m. data sietina su pirmosios Maironio poemos *Lietuva* parašymu. (Tomas Andriukonis, *op. cit.*, p. 22).

svarbus Maironio kūrybos kanonizaciją įgalinantis jo kūrybos aspektas – *tautinės tapatybės konstravimas*. Narjausko teigimu, vienu svarbiųjų Maironio nuopelnų laikytina tai, kad savo poezijoje jis sukūrė programą, kaip tampama „tikru lietuviu“³². Tautinio atgimimo laikotarpiu patriotiniai ir etiniai idealai suvokti kaip nedaloma vienovė: būti susipratusiu lietuviu reiškė tą patį, ką ir būti doru žmogumi, ir atvirksčiai, nesusipratęs lietuvis negalėjo būti pavadintas doru žmogumi. Maironio poezija imta traktuoti kaip pedagoginė tautinio ir kartu moralinio ugdymo priemonė. Antai sukaktuviniame *Šaltinio* straipsnelyje rašoma: „Paduodame čia jaunimui paskirtas Maironio eiles [greta straipsnio publikuojamas eilėraštis „Jaunimo giesmė“ („Užtrauksme naują giesmę“³³) – VŠ], kurias turėtų kiekvienas jaunuolis atmintinai mokėti ir nuolatos dainuoti, gaivindamas savo krūtinėje tuos prakilnius jausmus, kurie ten išreikšti.“³⁴ Moderniajai lietuvybei angažuotą jaunąją kartą Maironis iš tiesų veikė kaip ideologinis stimulatorius. Mečislovas Sandanavičius (g. 1900 m.) atsimena:

1918 metais atvykęs slapta į Kauną [...] tęsti karo metu pertraukto mokslo „Saulės“ gimnazijoje, aš ir mano gimnazijos draugai žiūrėjom į Maironį kaip į kokį pusdievį-milžiną. Drąsiai galima sakyti, kad Maironio dainos davė mums, gimnazistams, drąsos demonstruoti Laisvės Alėjoj prieš vokiečius, nušovus Eimutį, einantį sargybą prie Amerikos misijos.³⁵

Ta pati dvasia, pasak Sandanavičiaus, paskatino jaunos žmones stoti tarnauti savanoriais Nepriklausomybės kovose. Skolindamiesi Stepheno Greenblatto formuluotę galėtume sakyti, kad Maironio poezija buvo XX a. pradžios lietuvių konstitucijos dalis³⁶. Stokojamą geidžiamos, bet dar nesukurtos valstybės kons-

32 „Jisai, trumpai sakant, kiekvienam lietuviui rodė taką, kuriuo eidamas gali vadintis tikru lietuviu. / Ir lietuviai noriai Maironies klausė, jo dainos visiems patiko. Maironis pasidarė mylimiausias lietuvių poetas.“ (Kun. J.[urgis] Narjauskas, „Dvejos sukaktuvės“, *Šaltinis*, 1913, Nr. 47, p. 738.)

33 Skliaustuose pateikiamas Maironio *Raštų* pirmame tome (1927) įsiteisinęs kanoninis pavadinimas.

34 „Mūsų dainiaus jubiliejus“, *Šaltinis*, 1913, Nr. 47, p. 748.

35 Mečislovas Sandanavičius, „Iš mano atsiminimų apie Maironį“, in: Maironis, *Laiškai. Amžininkų atsiminimai*, sudarė ir parengė Eugenijus Žmuidas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, p. 472–473.

36 Konstitucijos metaforą Greenblattas pasitelkia rašydamas apie Williamo Shakespeare'o reikšmę rašytinės konstitucijos neturėjusiems XVIII a. britams. (Stephen Greenblatt, „Rasinė

tituciją buvo pajėgi atstoti tautinio klasiko kūryba – visiems lietuviams bendrų normų ir vertybių išraiška, kertanti socialinių klasių ir politinių stovyklų ribas, kaip „simbolis to, kas brangiausia tautai kaip visumai“³⁷.

Maironio kanonizacijos dinamika tarpukario kritikoje

Šioje publikacijoje iš esmės pritariama Andriukonio išskirtų Maironio kritikos etapų apibūdinimams: 1891–1913 m. klasiko įvaizdžio susiformavimas; 1906–1925 m. pomaironinės kartos maištas prieš Maironio autoritetą; 1932–1944 m. Maironio mirties fakto paskatinta kanonizacija ir t. t.³⁸. Vengiant pasikartojimų, šiame skyriuje dėmesys sutelktas į tarpukariu vykusius Maironio kanoninės pozicijos kaitos procesus, pirmenybę teikiant iki šiol menkiau tirtiems literatūros kritikos tekstams ir aspektams.

Faustas Kirša išeivijoje rašytuose atsiminimuose mini, kad dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą „[g]al nebuvo lietuviškos klebonijos (tada klebonijos buvo lietuviškos židiniai), kur nerastum ‚Pavasario balsų‘ ir ‚Jaunosios Lietuvos‘, kur chorai nedainuotų jo [Maironio – VŠ] giesmių. [...] Net jam netekus vėliau populiarumo, vardas pasiliko magiškas“³⁹. Kada tiksliai Maironis neteko populiarumo? Šiandien prieinama kritinė ir memuarinė medžiaga perša išvadą, kad riba, už kurios Maironis telieka *magiškas vardas*, bet praranda tautinio atgimimo epochoje turėtą aktualumą, yra apytikriai 1920 m. Priežasčių būta keletu. Pirma, XX a. 2-ojo dešimtmečio pradžioje į lietuvių literatūros lauką įžengė modernistų karta, kuri pradėjo kvestionuoti Maironio poziciją aktualiajame literatūros kanone. Šis procesas susijęs ne tik su konkrečių personalijų ar srovių įsitvirtinimu 3-iojo dešimtmečio literatūros lauke, bet ir su bendresniais socialiniais ir kultūriniais to meto pokyčiais. Literatūrinio kanono tyrimuose fiksuojama koreliacija tarp visuomeninių ir kultūrinių lūžių ir literatūrinės dekanonizacijos procesų⁴⁰.

atmintis ir literatūros istorija“, iš anglų kalbos vertė Jūratė Levina, *Baltos lankos*, Nr. 27, 2007, p. 24–25.)

37 *Ibid.*, p. 25.

38 Tomas Andriukonis, *op. cit.*, p. 11–12.

39 Faustas Kirša, „Maironis mano kartos akimis“, in: *Maironis: Jo gimimo šimtmečiui paminėti*, redaktorius Antanas Vaičiulaitis, Niujorkas: Aidai, 1963, p. 82.

40 Hermann Korte, „K wie Kanon und Kultur: Kleines Kanonglossar in 25 Stichwörtern“, p. 25.

Antra, pats Maironis šiuo laikotarpiu išgyveno kūrybinį atoslūgį. Prieš pat Pirmąją pasaulinį karą Maironio publikuota realistinės poemos *Mūsų vargai* pirmoji dalis (1913) apvyklė skaitytojų lūkesčius⁴¹. Po pirmosios poemos dalies publikacijos pasirodė Kleopo Jurgelionio recenzija, kurioje berods pirmą kartą lietuvių spaudoje buvo suabejota Maironio kaip iškiliausio lietuvių poeto statusu:

Maironis. Ar jo garbingai nelygino kas su koku nors žinomu kitos tautos poetu, leiskim, su Puškiniu, Mickevičium? Berods, tokių buvo. [...] Maironis – juo tiktai gėrėties galima, Maironis – jį tiktai garbinti reikia. Betgi mano akyse tokia visuotinoji apie Maironį opinija yra nelyginant koks prietas, kurs nejučia įsigyvena žmonėse. Tuo anaipol nesakau Maironį nesant poetu. Sakau tik, kad jo nesama taip didelio, koku jis statomas. Labai nedaug kuo iš Maironies galima gėrėties. Dirbtinumas, perdėta [afe]ktacija, truputis pompastiškumo tai yra defektai, kuriais persisunkus visa Maironies poezija.⁴²

Jurgelioniui atliepia ir *Aušrinėje* publikuotas Sruogos straipsnis, skirtas Maironio kūrybinės veiklos sukakčiai. Pritardamas Jurgelioniui, kad Maironio poezija turi dirbtinumo, stokoja natūralaus jausmingumo, Sruoga brėžia ir žymen besileidžiančią Maironio kūrybos meninės vertės kreivę, itin kritiškai atsiliepdamas apie paskutines jo poemas *Raseinių Magdė* ir *Mūsų vargai* (I d.)⁴³.

Pasirodžius abiem poemos dalims viena knygele, 1920 m. Antano Šmulkščio–Paparono recenzijoje nuaidėjo garsioji frazė „Labanakt, Maironi!“: Svarbu akcentuoti, kad Paparonis šiuo linkėjimu reaguoja ne į visą Maironio poeziją, o konkrečiai į poemą *Mūsų vargai* ir kitus epinius Maironio kūrinius. *Pavasario balsų* vertės jis nekvestionuoja: „Gražus ir jautrus Maironis ‚Pavasario balsuose‘, kur jauti, kaip gyva, šilta ir sava dvelkia maloniai poeto siela ir siekia giliai, gi-

41 Faustas Kirša atsiminimuose rašė, kad „[p]radėjus eiti Vilniuje ‚Vaivorykštei‘, judrus Liudas Gira, redaktorius, [...] su jam būdingu suspaustu kumščiu entuziastingai švaistėsi, kad, girdi, jis ‚Vaivorykštei‘ gaunąs naują Maironio poemą ‚Mūsų vargai‘. Visi laukėme kaip naujo nušvitimo. Deja, gavęs ir išspausdinęs poemą, L. Gira nusiminusiai kalbėjo. Poema buvo silpna. Nors tai nemažino Maironio ankstyvesnės kūrybos, bet paveikė jo garbintojus. [...] Realistinė tematika, svetima Maironiui, jį sužlugdė. Pradedant ‚Mūsų vargais‘, Maironis ėmė tarytum gesti.“ (Faustas Kirša, „Maironis mano kartos akimis“, p. 84–85.)

42 Kl.[eopas] Jurgelionis, „Padrikos pastabos“, *Laisvoji mintis*, 1913, Nr. 42, p. 990.

43 Balys Sruoga, *op. cit.*, p. 208.

liai tavo sielon.“⁴⁴ Tuo tarpu apie poemas recenzentas rašo: „Maironio poemos ‚Jaunoji Lietuva‘, ‚Raseinių Magdė‘ ir ypač ‚Mūsų vargai‘ – galima tais vardais vadinti tik tiems, kurie nežino, kas yra poema.“⁴⁵ Paparonis pripažįsta Maironio lyrikos vertę ir jos pranašiską galią tautinio atgimimo laikotarpiu, bet konstatuoja Maironio kaip poeto saulėlydį nepriklausomoje Lietuvoje: „Nors tavo siela žvaigždžių takus pažino ir ne vienam keleivių žemės nušvietė kelią, bet tave patį šios žemės kelionėje aš matau saulolaidos masinančioj šviesoje ir tariau, gerbdamas tavo vardą: ‚Labanakt, Maironi!‘“⁴⁶ Šis dvigubas gestas – poeto istorinio vaidmens pripažinimas ir kartu jo naujosios kūrybos atmetimas – kartojasi 3-iojo dešimtmečio kritikoje. Svarbu pabrėžti, kad kritiškas naujausios Maironio kūrybos vertinimas neišklibino poeto pozicijos ilgalaikiame reprezentaciniame kanone: Maironio kūrybą pasenusia, idėjiškai ir stilistiškai laiko dvasios nebeatitinkančia vadinantys nekvestionavo jo kaip tautinio atgimimo klasiko pozicijų⁴⁷. Būtent 3-iajame dešimtmetyje išryškėjo Maironio kanonizacijos mastas. Kaip pavyzdį galima pateikti 1920 m. pasirodžiusią itin kritišką Sruogos recenziją penktajam *Pavasario balsų* leidimui. Ji ypač įdomi tuo, kad joje išryškėja Maironio reikšminio kanono inercija. Sruoga kritikuoja Maironį dėl tariamai neskoningų posakių jo satyrose, argumentuodamas tuo, kad jos esą nesuderinamos su bendra rinkinio kompozicija:

Ojczyzna jam kvepia ne žemė tėvynė,
Maitinanti jūsų pilvus!
Arba:
O tų partijų tarp mūsų,
Jų programų ir barnių!
Tiek vargiai pas vargšą bl...
Atsirias už marškinių!

44 Paparonis [Antanas Šmulskštys], „Dėl Maironio poemos ‚Mūsų vargai‘“, *Laisvė*, 1920 08 22, Nr. 169, p. 4.

45 *Ibid.*, p. 4.

46 *Ibid.*, p. 4.

47 Stud. A.[ntanas] Venclova, „8-as ‚Baras‘“, *Lietuvis*, 1925, Nr. 34, p. 12; Kostas Korsakas, „Nepriklausomybės atspindžiai mūsų poezijoje“, *Kultūra*, 1928, Nr. 2, p. 77–78; Faustas Kirša, „Trys rašytojų kartos mūsų dailiojoje literatūroje“, *Vairas*, 1929, Nr. 1, p. 76.

Ir šie dalykai įterpti į tas pačias knygas, kur sudėta „Eina garsas nuo rubežiaus“, „Vakaras ant ežero“, religinės maldos. Kuo pateisinti sujaukimas vienon krūvon tų dalykų, kurie vienas kitą neigia?⁴⁸

Neigimas šiuo atveju reiškia diametraliai priešingų stilistinių polių – romantinio idealistinio (ar lyrinio kontempliacinio) ir publicistinio satyrinio – samplaiką. Kodėl Sruogai toks žingsnis atrodo nederamas? Veikiausiai todėl, kad jau buvo susikūręs Maironio reikšminis kanonas (romantikas, idealistas, kilnių patriotinių idėjų reiškėjas), tuo tarpu politines dienos aktualijas pašėpiančios satyros reikalavo šį kanoną peržiūrėti. 3-iojo dešimtmečio pradžioje *Pavasario balsai* jau buvo traktuojami kaip lietuvių tautos kultūrinė nuosavybė ir istorinės atminties vieta, todėl, Sruogos požiūriu, Maironiui nederėjo keisti kanonizuoto rinkinio struktūros ir iškiliasias tautinio atgimimo dainas publikuoti pramaišiu su „vulgariomis“ satyromis.

Taigi pomaironinės kartos kritikoje 1913–1920 m. laikotarpiu palaipsniui išryškėjęs Maironio išstūmimas iš aktualiojo literatūros kanono sutapo su jo įsitvirtinimu reprezentaciniame kanone. Jakšto recenzija penktajam *Pavasario balsų* leidimui yra viena svarbiausių kanoninę Maironio poziciją įtvirtinančių publikacijų. Šiame straipsnyje ryškėja tarpukaryje pasireiškęs Maironio nuopelnų tautiniam atgimimui absoliutinimas. Chronologiškai tolstant nuo tautinio atgimimo laikų Maironis imamas reflektuoti jau nebe kaip vienas iš to meto patriotinių poetų (greta Prano Vaičiaičio, Vinco Kudirkos), bet kaip svarbiausias ar net vienintelis *atgimimo dainius*, visos epochos reprezentacija. Jakštas įtvirtina jau anksčiau susiformavusį reikšminį Maironio kūrybos kanoną akcentuodamas patriotinę jo poeziją ir istorinę jos reikšmę tautiniam ir pilietiniam lietuvių sąmoningumui:

Maironiui dainuoti bepradedant, žodis „tėvynė“ buvo naujas ir visai nepopuliarus. Daug kas, nenorėdami erzinti lenkų ir rusų, to žodžio pas mus tiesiog vengė.

Maironio nuopelnas – to žodžio supopuliarizavimas. Iš Maironio dainų lietuvis suprato, nesąs koks girinis, iš kelmo išspirtas, bet turįs, kaip ir kiti, savo tėvynę ir tam tikrą jai priedermių. [...] Maironis yra *par excellence* Lietuvos tautinio atgimimo bar-

48 B. S. [Balys Sruoga], „Knygoms apginti. (Dėl Maironies Mačiulio ‚Pavasario balsų‘ penktojo leidimo)“, *Skaitymai*, 1920, kn. 1, p. 121.

das, giesmininkas, kovojąs už lietuvių teises, poeta patriotas, dainius pilietis. [...] Tos dainos mus jaunystėje žavėjo, kėlė mumyse pasitikėjimą savo jėgomis, skatino stoti į darbą tautos dirvoje, kovoti su lietuvių priešais. Jos atliko svarbią misiją. Jos pažadino jaunąją kartą pamilti savo kalbą, bandyti kurti naujų dainų, tarti poezijoj naują žodį.⁴⁹

Kanonizacijos prasme svarbus Jakšto liudijimas apie savo aplinkos reakciją pirmąsyk perskaičius eilėrašį „Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų)“, kuris rusiškai lenkiškoje kultūrinėje ir kalbinėje terpėje gyvenusiai lietuvių inteligentijai atskleidė lietuvių kalbos grožį, menines jos išgales: „Šiandieną sunku įsivaizduoti, kokio įspūdžio yra darius toji daina mums, ją pirmą kart beskaitant. Iš jos mes supratom, kad lietuvių kalba, gabiose rankose, gal pasiekti aukščiausio harmoningumo ir lankstumo ir poezijoj pralenkti net pačias kultūringiausias kalbas.“⁵⁰ Iki nepriklausomybės atkūrimo šis Maironio kūrybos aspektas buvo minimas tik grožiniuose tekstuose: paties Jakšto eilėraštyje „Maironiui (Perskaičius jo „Pavasario balsus““ (1898)⁵¹ ir Šatrijos Raganos *Viktutėje* (1903), kur perteikiamas pagrindinės veikėjos susižavėjimas Garnio poemos *Tarp skausmų į garbę* kalba. Ir Jakštas⁵², ir Šatrijos Ragana⁵³ akcentuoja lietuvių inteligento pajaustą, įsisąmonintą *estetinį* lietuvių kalbos pranašumą prieš kitas kalbas. *Aušros* publikacijose lietuvių kalbos teisė egzistuoti buvo argumentuojama apeliuojant į lietuvių istorinį, patriotinį sąmoningumą, tuo tarpu minėtuose grožiniuose kūriniuose, o

49 Adomas Jakštas, „Maironies lyrika“, *Draugija*, 1922, Nr. 5–6, p. 202–203, 212.

50 *Ibid.*, p. 213.

51 Tokia data nurodoma poeto sudarytoje lyrikos rinktinėje (*A. Jakšto Lirika*, Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidinys Nr. 471, 1930, p. 128.) Pirmoji eilėraščio redakcija pavadinimu „Daina“ publikuota 1896 m. JAV lietuvių savaitraštyje *Rytas* (A. J., „Daina“, *Rytas*, 1896, Nr. 24, p. 4.)

52 „Jos duoda man skanesnio peno,
Neg vaisiai žemės svetimos;
Nuo jų banguoja siela mano,
Lyg rūgių varpos nuo audros.“ (*A. Jakšto Lirika*, p. 127.)

53 „Pirmą sykį išgirdau tokią gražią lietuvišką kalbą, ir pasirodė ji man šimtą sykių gražesnė už lenkišką ir visas kitas. [...] Poemos turinys man atrodo menkas: asmens neaiškiai nupiešti, bet forma, kalba – negaliu apsaityti, kaip patiko.“ (Šatrijos Ragana, *Raštai*, t. 1: *Viktutė. Vincas Stonis. Sename dvare*, Vilnius: Margi Raštai, 2006, p. 83–84.) Išsamiai Maironio poemos recepciją Šatrijos Raganos apysakoje aptarė Brigita Speičytė straipsnyje „Maironis ir Šatrijos Ragana – literatūros modernėjimo žingsnis“, *Colloquia*, Nr. 18, 2007, p. 16–18.

3–4-ąjį dešimtmetį ir Jakšto, Tumo, Vaidilutės, Santvaro, Putino atsiminimuose buvo liudijamas jau nebe pareiga, patriotine motyvacija, bet Maironio eilių sukeltais *estetiniais potyriais* grįstas lietuvių inteligento atsigręžimas į lietuvių kalbą. Lietuvių literatūrologijoje ne sykį rašyta, kad Maironis sukūrė aukštąjį lietuvių kalbos stilių. Intelligentijos, bajorijos literatūrinio (ir kalbinio) estetikumo samprata rėmėsi kitakalbių literatūros tekstų kanonu, todėl ir lietuvių kalba literatūriškai išlavintos klausos skaitytojų tegalėjo būti įvertinta kaip „graži“ tik suskambėjusi aukštuoju, poetinės kalbos, registru. Šatrijos Raganos Viktorė, kaip ir visa XIX a. pabaigos lietuvių inteligentija, buvo daug sykių girdėjusi kaimiečių vartojamą buitinę lietuvių kalbą, bet jai reikėjo išgirsti aukštąjį jos registrą, kad įvertintų šios kalbos grožį. Jį kaip tik ir atvėrė nugludinta poetinė Maironio kalba.

Minėtoje 1922 m. publikacijoje Jakštas pažymi ne tik Maironio poetinės kalbos privalumus, bet fiksuoja ir jos trūkumą: poetas nesiremiaš liaudies kalbos versmėmis, todėl jo žodynas siauras, ribotas. Gerai autorių pažinojęs Jakštas spėja: „Matyt, Maironies su liaudimi arčiau gyvenime nesusidurta. Taigi veltui pas jį beiieškotum retesnių žodžių, vaizdingesnių liaudies posakių.“⁵⁴ Kitoje to paties straipsnio vietoje Jakštas išsako spėjimą, kad Maironis eiles „rašydavo lietuviškai, bet mąstydamas svetima kalba“, todėl ir jo kūryboje pasitaiką lietuvių kalbai neįprastų leksinių ir sintaksinių formų⁵⁵. Tokiu būdu Jakštas, vienas pagrindinių Maironio kanonizuotojų, pats to neįtardamas atitarė tarpukario kritikoje pasigirdusiems balsams, kvestionuojantiems Maironio kūrybos lietuviškumą, autentišką tautinę jo eilių dvasią. Čia turimos omenyje 1924 m. pasirodžiusios pomaironinės kartos poetų Kazio Binkio ir Fausto Kiršos publikacijos, kuriose svarstomas tautinės literatūros autentiškumo klausimas.

3-iojo dešimtmečio avangardo ir konkrečiai Binkio publikacijose konstruotas kontrkanonas (vok. *Gegenkanon*) vertas išsamesnio aptarimo, nes tai ryškiausia Maironio dekanonizacijos apraiška aptariamam laikotarpiui. Pirmajame *Keturių vėjų* numeryje paskelbtas Binkio „Laiškas apie gegnes, spalius, vėjus, poeziją, poetus ir kitokius daiktus“ yra vienas svarbiausių programinių keturvėjininkų tekstų, kuriame gerokai detaliau nei manifestuose atskleidžiamas Binkio požiūris į literatūrinę kartą (formuluojamas pagal kartų konflikto modelį – vaikų

54 Adomas Jakštas, „Maironies lyrika“, p. 216.

55 *Ibid.*, p. 214.

maištas prieš tėvus, sąjunga su senelių karta) ir konstruojamas reprezentaciniam kanonui alternatyvus kontrkanonas. Pastarasis steigiamas kaip atsakas į vyraujančią reprezentacinę kanoną, todėl traktuotinas kaip reprezentacinio kanono struktūros dalis⁵⁶. Binkio kontrkanonas buvo tiesiogiai išprovokuotas maironizmo reiškinio XX a. pradžios lietuvių literatūroje. Tiek minėtu straipsniu, tiek ir kitomis *Keturių vėjų* publikacijomis keturvėjininkai siekė pakeisti pačią literatūriškumo sampratą, „apvalyti“ ją nuo romantizmo ir simbolizmo jai suteiktų reikšmių ir gražinti į tariamai pirmąją, autentišką būvį. Skirtingai nei Filippo Tommaso Marinetti, paneigęs *visą* ligtolinę Vakarų kultūros tradiciją, keturvėjininkai aiškiai suskirstė lietuvių kultūros paveldą į tą, kuriuo remsis, kurį priima kaip savo kūrybos pamatą (liaudies menas, tautosaka ir ja besiremianti XIX a. literatūrinė tradicija)⁵⁷, ir tą, kurį atmets (romantizmas ir simbolizmas). Straipsnyje „Laiškas apie gegnes, spalvius, vėjus, poeziją, poetus ir kitokius daiktus“ Binkis radikaliai šalina iš nacionalinės literatūros kanono visa, kas keturvėjininkus skiria nuo Antano Strazdo, Donelaičio ir Motiejaus Valančiaus. Su Maironiu prasidėjusią lietuvių literatūros raidą keturvėjininkai vaizduoja kaip klystkelį, kuriuo romantikai ir simbolistai nuklydę nuo teisingo kelio, nuo liaudiškosios kultūros pagrindų. Šitaip jie atmets ką tik susiformavusią, bet jau kanonine tapusią tautinio romantizmo poetiką, deklaruoja siekį sukurti alternatyvią poetinę kalbą, sugražinti ją atgal prie ištakų – prie tautosakos. Tautinį romantizmą keturvėjininkai kaltino iškraipius tautosakos prigimtį, nudailinus pagal savo skonį ir tokiu būdu susentimentalinius etninį kultūrinį paveldą. Kaip vieną svarbiausių priekaištų tautinio romantizmo tradicijai Binkis iškelia tenkinimąsi labai siauru poetiniu žodynu ir itin ribotu įvaizdžių arsenalu⁵⁸.

56 Renate von Heydebrand, *op. cit.*, p. 616.

57 Keturi vėjai, „Žengte marš!“, *Keturi vėjai*, Nr. 1, 1924, p. 3; T., „Dievukai“, *Keturi vėjai*, Nr. 1, p. 65.

58 „Prisiminkime tikrai, kiek jėgų išseikvojo mūsų garbingi tėvai ir motinos, raudami iš mūsų raštijos senelių idiegtas pasileidimo durnaropes. Atmetę visa, kas pikta, jie dvasios pakilime tik motiną tėvynę ir dalią tedarinavo. Smerkė tamsybę ir piršo švietimą. Ir patį poezijos žodyną iš pamatų revidavo. Nemanyskite, jog tai lengvas darbas. Iš dabar prof. K. Būgos surinktų 900 000 lietuviškų žodžių parinkti 3 083 visų gražiausius, visų švelniausius ir nei kiek dūšios nebalamūtijančius žodžius ir, juos linksniuojant ir asmenuojant įvairiomis lytimis, kurti švelniausių sauloleidžių, rymastėlių, tėvynės himnų ir t. t. Juk tai jų nuopelnas, kad per porą trejetą dešimtmečių poezijos nei pažinti nebebuvo galima. Juk tai jų pastangos suvienodino visus Lietuvos talentus, kad poetai ėmė rašyti visi trys kaip vienas. Juk tai jų poezija pasiekė negirdėtą lengvumo laipsnį, kai, skaitydamas vieną eilutę, žinai, kas antroj bus ir t. t.

Tuo pat metu, kaip ir Binkis, nuomonę, kad su Maironiu lietuvių poezija nutolo nuo tautos dvasios, kuria dar alsavo Donelaičio kūryba ir kuri tebėra gyva liaudies dainose, vienoje publikacijų dėstė ir Faustas Kirša. Pasak jo, tik itin autentiškai tautinę dvasią perteikiantis rašytojas gali iškilti iki tarptautinio masto klasikų:

Mes turim vieną Duonelaitį, kurį turėtum mokėti skaityti. Mes turim tautines dainas, kuriomis turėtume mokėti gyventi. [...] Čia mes atsiduriam savo sielos labirinte, iš kurio galim tik patys išeiti. Kiti gi stebėsis, kaip mes stebimės iš kitų tautų ypatybių. [...] Rašytojai gal duos gyvojo žodžio atgimimą rašte su siela.

Kaip keista, tačiau aš tvirčiausiai tikiu, kad Duonelaitis yra daug lietuviškesnis už Maironį. Pasirodo, kad mūsų tautinė kova su lenkais tiek paveikė sielą, kad švie-suomenė nebegalėjo savo stilium kalbėti: Žemumoje paliko viskas gryna, o aukštybėse paliko tiktai troškimo dvasia.⁵⁹

Taigi Kirša dar radikaliau nei keturvėjininkai teigia, kad tautinio atgimimo laikų inteligentija prarado autentišką lietuvybės dvasią, kurios nebelikę kitų tautų, pirmiausia lenkų, kultūros paveiktuose jų raštuose. Po dešimtmečio, mirus Maironiui, Kirša nekrologiniame straipsnyje rašė, kad Maironis tęsė lenkišką ir rusišką romantinę poetinę mokyklą, leisdamas suprasti, kad pomaironinė poetų karta buvusi labiau tautiška, išaugo iš lietuvių kultūrinės tradicijos⁶⁰.

Jaunesnės kartos priekaištai Maironiui dėl jo kūryboje juntamos slavų kultūros įtakos turėtų būti matomi bendrame to meto lietuvių kultūros kontekste. Labai panašių priekaištų anuomet sulaukė ir kitas tautinio atgimimo patriarchas, daugiausia dainų Maironio žodžiais sukūręs kompozitorius Juozas Naujalis. Jo nuopelnai lietuvių chorinės muzikos srityje tolygūs Maironio indėliui į lietuvių poetinę tradiciją: chorinėmis dainomis, kaip ir Maironis eilėmis, Naujalis daug prisidėjo prie masių nacionalizavimo ir patriotizmo sklaidos⁶¹.

Nenuostabu, kad tokia poezija ne tik kad žmonių nebetvirkino, bet atvirksčiai – ji migdė žmogui visokias pagundas, pagaliau ėmė ir patį žmogų migdyti.“ (Kazys Binkis, „Laiškas apie gegnes, spalius, vėjus, poeziją, poetus ir kitokius daiktus“, *Keturi vėjai*, 1924, Nr. 1, p. 62–63. Cit. iš Kazys Binkis, *Raštai*, t. 5: Literatūros kritika, publicistika, sudarė Adolfas Juršėnas, Vilnius: Lumen, 2004, p. 6–7.)

59 Faustas Kirša, „Pavojingi užrašai“, *Klaipėdos žinių priedas*, 1924 08 17, Nr. 163, [p. 1–2].

60 Idem, „Maironis gyvas tarp mūsų“, *Naujoji Romuva*, Nr. 28–29, 1932, p. 659.

61 Naujalis sukūrė apie trisdešimt choro dainų, svariai papildydamas tuomet dar negausų lietuvišką choro repertuarą. (Jonas Bruveris, „J. Naujaliao choro ir solo dainos“, in: *Juozas*

Kaip ir Maironis, didžiąją ir muzikos istorijai reikšmingiausią kūrinų dalį Naujalis parašė iki 1920 m.⁶² Kaip ir Maironis, sulaukė kritikos dėl slavų kultūros įtakos ir lietuviškos dvasios stokos kūryboje. Pirmasis tokius priekaištus Naujalis muzikai dar 1909 m. išsakė Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Straipsnyje „Apie muziką“ Čiurlionis kritikavo lietuvių liaudies dainų dvasios nebeperteikiančias naujaisias lietuvių kompozitorių sukurtas dainas, „kurios išaugo, tarytum, usnįs rugiuose tarp tų senųjų, gražių, ir platinasi jos labai, ir patinka“⁶³. Kaip pavyzdį mini ir Maironio žodžiais sukomponuotą Naujalis dainą „Miškas užia“, kurioje esą „tiek [...] tėra lietuviškumo, kiek katė išverkė“⁶⁴, ir kurioje „[v]ietomis aiškiai girdisi mazuro ritmas, [...] o melodija labai panaši į bažnytinę giesmę ‚Bože Ojczy Tvoje dzieci‘ – o pati užbaiga stačiai – ‚herezija‘. Kiek tai lenkų dainų baigiasi tokiuo aidu“⁶⁵. Lyginant su liaudies daina grįstu jaunesnių kompozitorių – Čiurlionio, Stasio Šimkaus – kuriamu nacionaliniu repertuaru, Naujalis dainos iš tikrųjų buvo stipriai paveiktos romantinės lenkų muzikos, jose ypač juntama Stanislovo Moniuškos įtaka⁶⁶. Kita vertus, muzikologai atkreipia dėmesį ir į pozityvią tokios įtakos reikšmę: nors Naujalis mažai dėmesio skyrė nacionaliniam savo dainų melodikos pobūdžiui⁶⁷, bet šiomis savo melodijomis jis padarė Maironį artimesnį ir suprantamesnį plačiosioms masėms⁶⁸. Kad ir tolima autentiškai lietuvių liaudies dainų dvasiai, romansinė Naujalis muzika atitiko XX a. pradžios lietuvių muzikinį skonį, lygiai kaip slavų romantizmo paveiktos Maironio eilės paprastam tarpukario skaitytojui buvo daug suprantamesnės ir priimtinesnės už liaudies kūrybos meninius resursus eksploatavusius keturvėjininkų eksperimentus.

Naujalis: Straipsniai. Laiškai. Dokumentai. Amžininkų atsiminimai. Straipsniai apie kūrybą, Vilnius: Vaga, 1968, p. 238–239.)

62 *Ibid.*, p. 239.

63 M. K. Čiurlianis, „Apie muziką“, in: Sofija Čiurlianienė (Kymantaitė), in: *Lietuvoje: Kritikos žvilgsnis į Lietuvos inteligentiją*, Vilnius: Juozapo Zavadskio spaustuvės išleidimas, 1910, p. 75.

64 *Ibid.*, p. 63.

65 *Ibid.*, p. 78.

66 Antanas Venckus, „J. Naujalis mišios, giesmės, motetai ir kantatos“, in: *Juozas Naujalis*, p. 307; Juozas Žilevičius, *op. cit.*, p. 67.

67 „Rašiau, kas tuo metu buvo reikalingiausia. Svarbu buvo, kad dainuotų lietuviškas patriotinio turinio dainas, o tų dainų muzikos lietuviškumo klausimo tuomet dar nebuvo,“ – tarpukariu teisinosi kompozitorius. Cit. iš Antanas Budriūnas, „Juozas Naujalis pedagogas ir kilniaširdis žmogus (Žiupsnelis atsiminimų iš 1923–1926 m. laikotarpio)“, *Muzikos barai*, 1939, Nr. 10, p. 266.

68 Juozas Žilevičius, *op. cit.*, p. 68.

Svarbiausi Maironio kanonizuotojai, jo artimi bendražygiai Adomas Jakštas ir Juozas Tumas-Vaižgantas, nors ir patys rašę apie lenkų kalbos ir kultūros įtaką Maironiui, gynybiškai reagavo į jaunesnės kartos kritikų priekaištus dėl lietuviškos stokos poeto kūryboje. Antai Tumas piktinosi nederamu Sruogos išpuoliu *Skaitymuose* (1922, Nr. 17), kai šis pasiūlė skaitytojams atlikti eksperimentą: pakeisti poemos *Jaunoji Lietuva* vardažodžius bulgariškais ir išversti visą poemą į bulgarų kalbą – esą tuomet „bulgarai didžiuosis, kad tai yra jų tautinis veikalas, kad tai yra jų tautos epopėja“⁶⁹. Įžvelgęs šiame siūlyme paslėptą teiginį, esą Maironis nepakankamai tautiškas poetas⁷⁰, Tumas griežtai atkerta:

Su literatūra tokių eksperimentų daryti negalima. [...] Ne, ne pigiai Maironis „pirko tautos vadovybės sostą“. Už tai jis mokėjo „lietuviška“ širdžia. [...] O jei „toji didžioji poeto idėja – tėvynės meilė, [...] tokią pat įtaką darytų ir kitai literatūrai pasisavinus, tai tik reikštų, jog Maironis – europietis ir mūsų literatūrai visai nebūtų „vargas, tokių taut. poėtų“ turint.“⁷¹

3-iojo dešimtmečio kritikoje Maironiui priekaištauta ne tik dėl lietuviškos dvasios stokos: Sruoga pažėrė priekaištų dėl neskoningo 1920 m. *Pavasario balsų* leidimo apipavidalinimo, kairioji kritika (Zigmas Aleksa-Angarietis, o 4-ajame dešimtmetyje ir Bronius Pranskus, Kostas Korsakas) – dėl buržuazinės ideologijos propagavimo. Maironio kanonizacijos dinamikos prasme įdomiausias laikotarpis buvo 1918–1926 m., kai pasirodė tiek svarbiausios Maironio kanoninę poziciją įtvirtinančios Tumo bei Jakšto publikacijos⁷², tiek ir kritiškos Maironio kūrybos recenzijos (Sruogos, Paparonio, Venclovos). Nuo 3-iojo dešimtmečio vidurio Maironio kritinė recepcija gerokai nuseko, atsirado nemažai kartojimosi, susikūrė retorinės klišės, pastovieji epitetai, keliaujantys iš vieno straipsnio į kitą. Spaudoje pasirodydavo daugiausia proginės, sukaktuvinės

69 Balys Sruoga, „Keli žodžiai“, *Skaitymai*, Nr. 17, 1922, p. 85.

70 Sruogos intencija buvo visai kita – jis polemizavo su primityvią tautinės literatūros sampratą formavusia Vinco Krėvės recenzija Fausto Kiršos eilėraščių rinkiniui *Aidų aidužiai* (1921). Žr. M. Kemšis [Vincas Krėvė], „Faustas Kirša. Aidų aidužiai. Antroji eilė knyga. Kaunas. 1921 m.“, *Skaitymai*, kn. 12, p. 105–115.

71 Doc. p. e. J.[uozas] Tumas, *op. cit.*, p. 116–117.

72 Šešiasdešimtųjų poeto gimimo metinių proga Tumas parengė Maironiui skirtų paskaitų ciklą, kuris 1924 m. pasirodė monografijos pavidalu; 1923 m. išėjusioje Jakšto literatūros kritikos rinktinėje *Mūsų naujoji poezija* Maironio kūrybos aptarimui skirta daugiausia vietos.

publikacijos – sveikinimai 60, 65, 70 metų jubiliejų proga, išplitę nuo svarbiausių dienraščių iki regioninės spaudos. Ryškus publikacijų bumas 1932 m. kaip reakcija į Maironio mirtį. Nusekusi kritinė recepcija, į pagarbius epitetus „susicementavę“ Maironio kūrybos vertinimai liudija, kad jo kūryba 3-iojo dešimtmečio viduryje pasitraukė iš aktyviosios literatūrinės refleksijos lauko. Pasibaigus avangardo laikotarpiui, iškilusia Maironio vieta nacionaliniame kanone nebekvestionuota ir nebekito iki pat analizuojamo laikotarpio pabaigos. Pripažįstamą (ir paties prisiimtą) literatūros klasiko statusą, be kita ko, liudija ir 1926 m. pradėti leisti *Maironio raštai*. Nuo 3-iojo dešimtmečio vidurio kanoninę Maironio poziciją institucionalizavo mokykla ir literatūros mokslas. Pirmojoje akademinėje lietuvių literatūros istorijoje, 1936 m. išėjusiame Vinco Mykolaičio-Putino studijos *Naujoji lietuvių literatūra* pirmajame tome, Maironiui pagal apimtį skirta daugiausia vietos.

1937 m. Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis kaip nekvestionuojamą konstantą paskelbė, esą „[m]ūsų literatūros istorikai ir kritikai šiandien jau neabejoja, kad žymiausias lietuvių poetas po Duonelaičio yra Maironis“⁷³. Bet ir toks vertinimas neatspindi tikrosios situacijos: palyginus šių dviejų poetų įamžinimo mastą tarpukario kultūroje, akivaizdu, kad Donelaičio kanoninė pozicija buvo gerokai silpnesnė nei Maironio⁷⁴. Dar gyvas būdamas Maironis buvo įamžintas Kauno ir kitų Lietuvos gyvenviečių vietovardžiuose. Poetui mirus susirūpinta ir kitomis jo atminimo įamžinimo priemonėmis. Tuoj po laidotuvių periodikoje imti publikuoti atsiminimai apie jį, kiek vėliau pasirodė konkrečių eilėraščių sukūrimo istorijos, spausdinti poeto laišškai. Antroje 4-ojo dešimtmečio pusėje valstybės lėšomis pastatytas Maironio mauzoliejus prie Kauno arkikatedros bazilikos, biustas Karo muziejaus sodelyje, įsteigtas memorialinis Maironio muziejus. Nė vienas kitas rašytojas Lietuvos respublikos laikotarpiu nesulaukė tokio didelio valstybės dėmesio ir finansinių išteklių, kokie buvo skirti Maironio įamžinimui.

73 A. Tyruolis [Alfonsas Šešplaukis], „5 metai nuo Maironio mirties“, *Šaltinis*, 1937, Nr. 26, p. 411.

74 Apie Donelaičio kanonizaciją tarpukario Lietuvoje žr. Viktorija Šeina, „Tarpukario Donelaičiai“, in: *Kristijono Donelaičio reikšmės*, sudarė Mikas Vaicekuskas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, p. 159–175.

Išvados

Jau ankstyvuojau Maironio kanonizacijos laikotarpiu, iki 1918 m., literatūros kritikoje pasireiškė dvilypė poeto kūrybos vertinimo tendencija: profesionalūs to meto literatūros kritikai didžiausią meninę vertę pripažino jo intymiajai, gamtos lyrikai, tačiau kartu pažymėjo, kad skaitytojų palankumą ir populiarumą Maironis pelnė ne jos, o patriotinių eilių dėka. Lemtingo pastarųjų tekstų poveikio tautiniam atgimimui aspektas tarpukario Lietuvoje tapo esminiu poeto kūrybos vertinimo ir kanonizacijos kriterijumi.

Svarbiausią poziciją nacionaliniame kanone pelniusiomis Maironio kūrybos savybėmis ankstyvojoje kritikoje įvardijamas emocinis įtaigumas, gebėjimas telkti ideologiškai susiskaldžiusią, socialinių ribų padalytą tautinę bendruomenę, formuoti jos tapatybę bei orientuoti jos veiksmus, t. y. steigti estetines ir moralines normas, į kurias galėtų orientuotis bendruomenės nariai.

Apytikriai nuo XX a. 2-ojo dešimtmečio vidurio Maironis palaipsniui prarado savo pozicijas aktualiajame literatūros kanone. Kaip viena iš svarbių priežasčių minėtina pakitusi literatūros lauko žaidėjų konsteliacija. Simbolistai, keturvėjininkai, trečiafrontininkai revidavo nacionalinės literatūros kanoną kvestionuodami centrinę Maironio poziciją jame. Vis dėlto, be paskirų Jurgelionio, Binkio, Kiršos publikacijų, kuriose iš tiesų ryškėja Maironio dekanonizacija, dauguma kitų 3-iojo dešimtmečio kritikų teatmetė po 1918 m. pasirodžiusią, esą idėjiškai ir stilistiškai laiko dvasios nebeatitinkančią poeto kūrybą (ypač poemą *Mūsų vargai*), nepaneigdami Maironio kaip tautinio atgimimo klasiko statuso. Tuo pat metu, kai Maironis jaunosios generacijos kritikų buvo ryžtingai šalinamas iš aktualiojo (dabarties) literatūros kanono, vyresnės kartos kritikų pastangomis, taip pat besiformuojančio literatūros mokslo ir besikuriančios mokyklinės lietuvių literatūros programos dėka Maironis įsitvirtino ilgalaikio reprezentacinio kanono centre. Tam didžiausios reikšmės turėjo palaipsniui susiformavęs Maironio kaip tautinio atgimimo pranašo reikšminis kanonas, ypač turint omenyje, kad *Aušros gadynė* tarpukario Lietuvos kultūroje buvo tapusi svarbiausia, labiausiai akcentuojama kolektyvinės atminties vieta.

Gauta 2016 12 10

Priimta 2016 12 28

The Dynamic of Maironis's Canonization in Lithuanian Literary Criticism of the First Half of the Twentieth Century

Summary

Drawing on the literary sociology principle that the position of a concrete author or text within a canon is the result of a socio-cultural selection process, this article seeks to determine which selection and communication factors and conditions led to the canonisation of the work of the Lithuanian national revival poet Maironis (1862–1932) in Lithuanian literary criticism of the first half of the twentieth century. Already during Maironis's first period of canonisation, before the First World War, the dual nature of this poet's assessment was evident in literary criticism: while professional literary critics considered Maironis's contemplative, intimate lyric to be his strongest writing, they recognised that Maironis became a popular poet thanks to his patriotic poems. The identification of Maironis's popular poetry's role in the national revival as the essential criterion for evaluating his writing was emphasised by individuals not connected to literary studies – members of the Lithuania press; this determined the poet's significance in the canon during the period under analysis. Although, following the restoration of statehood in 1918, younger critics began to question Maironis's position within the contemporary literary canon, during the same period – in publications by the older generation of critics, in academic discourse and in school literature programs and textbooks – Maironis was both clearly established as a prophet of national revival and accorded the status of leading national classic.